

**Recenzja dorobku naukowego w postępowaniu habilitacyjnym dr Agaty Kubali
w dziedzinie nauk humanistycznych, dyscyplina archeologia**

Dr Agata Kubala przedstawiła do oceny w przewodzie habilitacyjnym monografię zatytułowaną *Filhellenizm a rodząca się nowoczesność. Kolekcja starożytności Eduarda Schauberta w świetle zachodzących zmian*, Kraków – Wrocław, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, 2019.

Jest to interesująco skomponowana rozprawa prezentująca kolekcję starożytnych zabytków wrocławskiego architekta Eduarda Gustava Schauberta (1804-1860) będąca jednocześnie studium dziewiętnastowiecznego kolekcjonerstwa europejskiego, które kształtowało się pod wpływem filhellenizmu. Przedstawia wyniki oryginalnych badań Autorki prowadzonych przez kilka lat w wielu ośrodkach, częściowo w ramach stypendium Fundacji Lanckorońskich (Ateny, 2017 r.), a także dzięki wsparciu Uniwersytetu Wrocławskiego (projekt badawczy „Problematyka dokumentacji kolekcji rozproszonych o niejednorodnym charakterze na przykładzie kolekcji Eduarda Schauberta” realizowany w latach 2017-2018). Kwerendy muzealne i biblioteczne przyniosły znakomity efekt. Kolekcja dotąd mało znana, zawierająca zabytki typowe, została opracowana w sposób pokazujący każdy z obiektów i szerzej, jego przynależność do określonej kategorii, a ponadto jako zbiór w kontekście epoki, której specyfika zaważyła na powstaniu tej kolekcji. A. Kubala dołożyła starań, by naświetlić także osobę właściciela, architekta wykształconego w Królewskiej Akademii Budownictwa w Berlinie, który uległ fascynacji kulturą starożytnej Grecji i stał się jednym z jej admiratorów.

Nie jest to jedyna publikacja A. Kubali poświęcona kolekcji E. Schauberta. Habilitantka omówiła ją także w dwóch anglojęzycznych artykułach, przedstawiając i samego kolekcjonera, i niektóre z zachowanych zabytków¹. Naświetliła także wpływ filhellenizmu niemieckiego, a szerzej ogólnoeuropejskiego, na kolekcjonowanie antyków. Należący do E. Schauberta zbiór greckich luster był punktem wyjścia do opracowania osobnego studium na ten temat opublikowanego w języku polskim².

¹ A. Kubala, Eduard Schaubert's Collection of Greek, Etruscan and Roman Antiquities at the National Museum in Warsaw and the University Museum in Wrocław, *Athens Journal of History* 1, 4, 2015, 289-308; Philhellenic attitudes. Eduard Schaubert's Wrocław collection: an account of its antiquities and the circumstances of its formation, *Journal of the History of Collections* 31, 2, 2019, 257-269.

² A. Kubala, Lustra greckie. Studium form oparte na obiektach z kolekcji Eduarda Schauberta, *Quart. Kwartalnik Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego* 2 (36), 2015, 3-19.

Monografia przedstawiona do oceny jest obszerna. Składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, podsumowania, wykazu literatury, trzech aneksów (z których jeden stanowi katalog zachowanych zabytków, zaś dwa pozostałe zawierają kopie prywatnego listu E. Schauberta i inwentarzy XIX w.), spisu ilustracji oraz dwóch indeksów (nazwisk i nazw geograficznych). Całość obejmuje 476 stron tekstu, a ponadto 28 plansz, na których zamieszczono 63 ilustracje.

Pracę otwiera wstęp określający cel podjętych badań. Krótki rozdział pierwszy przedstawia działalność E. Schauberta (I. „Edward Schaubert w Grecji – od architekta do miłośnika starożytności i kolekcjonerstwa”). W następnym rozdziale (II. „Filhellenizm europejski – przyczyny, rozwój i skutki zjawiska”) Autorka wprowadza czytelnika w atmosferę epoki, na której zaważył filhellenizm rozwijający się w społeczeństwach dziewiętnastowiecznej Europy, z jednej strony sympatyzujących z walką Greków o niepodległość, z drugiej, już od połowy XVIII w. mających do dyspozycji publikacje Johanna Joachima Winckelmanna, poświęcone starożytnej sztuce greckiej, świątyniom w Paestum, ruinom Pompei i Herkulanum³. Zainteresowanie „sztuką dawnych”⁴ wiązało się z chęcią podróży do Grecji i zdobycia choćby niewielkich zabytków, które można było przewieźć do Anglii, Francji, Niemiec czy Austrii. Rozdział kolejny, poświęcony kolekcjonerstwu, otwiera zarys kolekcjonerstwa starożytnego, a zamyka omówienie kolekcjonerstwa na Śląsku (III. „Kolekcjonerstwo starożytności greckich w kontekście rodzącej się nowoczesności”). W tej części pracy A. Kubala omawia kształtowanie się kolekcjonerstwa nowożytnego zwracając uwagę na zmiany zachodzące w podejściu do kultury starożytnej, kształtowanie się zainteresowania zabytkami i na tworzenie się muzeów publicznych, w tym muzeów uniwersyteckich. W osobnym rozdziale A. Kubala przedstawia specyficzne dla filhellenów zamiłowanie do kreowania swego wizerunku nie tylko jako posiadacza, ale i miłośnika, a nawet znawcy gromadzonych antyków (IV. „Reprezentacja kolekcjonerstwa – reprezentacja samoidentyfikacji”). Kolekcja E. Schauberta została omówiona w najobszerniejszym rozdziale (V. „Kolekcja starożytności Eduarda Schauberta”). Ma on charakter analityczno-

³ J.J. Winckelmann, Gedanken über die Nachahmung der griechischen Werke in der Malerei und Bildhauerkunst, 1755; Anmerkungen über die Baukunst der Alten, 1762; Nachrichten von den neuesten Herculanischen Entdeckungen: an Hn. Heinrich Fuessli aus Zuerich, 1764, Geschichte der Kunst des Alterthums, 1764.

⁴ Pozwolę sobie posłużyć się słownictwem zaczerpniętym z polskiej adaptacji fundamentalnego dzieła J.J. Winckelmanna, Geschichte der Kunst des Alterthums, autorstwa Stanisława Kostki Potockiego, O sztuce u dawnych czyli Winckelmann polski, 1815; A. Kubala przywołuje oczywiście działalność S.K. Potockiego, a przy okazji uwagi T. Mikockiego w odniesieniu do jego kolekcjonerstwa (por. s. 101).

syntetyczny i wraz z katalogiem (aneks I) stanowi pewną całość o dużej wartości poznawczej. Podsumowanie jest ważną częścią spinającą wyniki interdyscyplinarnych badań Habilitantki. Autorka zamyka swe rozważania dając wyraz docenienia zbioru E. Schauberta, i innych filhelleńskich kolekcjonerów, dla rozwoju archeologii śródziemnomorskiej.

We wstępie A. Kubala wyjaśniła, że idąc za amerykańskim badaczem Glennem W. Mostem, termin „filhellenizm” stosuje w znaczeniu: „uwielbienie dla ideałów, literatury i sztuki starożytnej Grecji postrzeganej jako kolebka zachodniej cywilizacji, które rozprzestrzeniło się w Europie w drugiej połowie XVIII wieku, osiągając punkt szczytowy w Niemczech na początku następnego stulecia” (s. 13). Autorka przywołała także interpretację terminu „filhellenizm” badaczy niemieckich, jako „priorytetowe zorientowanie na ideały klasycznej greckiej kultury i sztuki, niezależnie od wsparcia wojny wyzwolénckiej w Grecji” (s. 13, przyp. 4). Filhellenizm w Niemczech, odrzucający rolę Rzymu w przekazywaniu dorobku kultury greckiej (por. s. 36), A. Kubala przedstawia jako nurt silny emocjonalnie i określa go wyraziście: „bezgraniczny podziw” (s. 38), „graniczące z fanatyzmem uwielbienie” (s. 39), a atmosferę Berlina, jako opanowaną „filhelleńską obsesją” (s. 49).

A. Kubala prześledziła podróże E. Schauberta do Grecji, także do Włoch, i podejmowane przez niego prace. Stał się on właścicielem okazałej kolekcji zgromadzonej w ciągu dwudziestoletniego pobytu w Grecji, do której przyjechał z kolegą ze studiów Stamathiossem Kleantessem w 1832 r.; obaj, jak napisał sam E. Schubert, „zupełnie nieprzygotowani” (s. 19). A. Kubala pokazuje jak szeroki był zakres podejmowanych prac i jak bardzo wiązało to architekta z archeologią. Wystarczy wspomnieć, że w latach 1831-1832, dwaj architekci wspólnie opracowali plan starego miasta w Atenach, a sam E. Schaubert zajął się ponadto topografią Akropolu oraz innych miejsc w Atenach i okolicy (s. 21-22, 28, 77). Pełniąc funkcję naczelnego architekta Grecji (lata 1834-1843), współpracował z niemieckim archeologiem i filologiem Ludwigiem Rossem oraz duńskim architektem Hansem Christianem Hansenem przy rekonstrukcji świątyni Ateny Nike na Akropolu, co zaowocowało włączeniem rysunków E. Schauberta do wspólnej publikacji (s. 24; por. s. 17). W latach późniejszych wraz z L. Rossem prowadził eksplorację tumulusu zwycięzcy igrzysk olimpijskich Koroibosa z Elis, oddalonego o kilkanaście kilometrów od świątyni poświęconej Zeusowi w Olimpii. Przez pewien czas był zatrudniony przez Pruski Zarząd Muzeów i z tego tytułu poszukiwał zabytków i odlewów gipsowych dla berlińskiej kolekcji antyków.

Zapewne możliwość poznania dużej liczby zabytków, także budowli pozostających *in situ*, pozwoliły E. Schaubertowi na pewne obserwacje. A. Kubala słusznie zwróciła uwagę na

jego trafne spostrzeżenia odnośnie polichromowanej dekoracji architektury i plastyki w starożytnej Grecji (s. 29). Nawet dziś, podziwiając piękno starożytnych świątyń czy posągów, nie zawsze wprowadzamy do swej wyobraźni świadomość, że niegdyś były one bardzo barwne. Problematyka polichromii stanowi jedno z ciągle badanych zagadnień, zarówno w odniesieniu do dzieł sztuki greckiej, jak i rzymskiej⁵.

Początki kolekcjonerskiej pasji E. Schauberta wiążą się prawdopodobnie z pierwszym okresem pobytu w Atenach, gdzie na ulicach dosłownie leżały fragmenty starożytnej architektury (s. 27, 165, 174, 360; por. *Philhellenic attitudes...*, s. 259). Można zaryzykować przypuszczenie, że przyczyniło się to bezpośrednio do obecności w jego zbiorach nawet niewielkich fragmentów dekoracji architektonicznych (np. kat. nr 38, polichromowany fragment wapienny o wymiarach 10 x 8 x 6 cm) czy kawałków drewna znalezionych na terenie Partenonu i pozostałości polichromii zebranych z budowli w Atenach (s. 171). A. Kubala naświetla cechy kolekcjonerskiej motywacji E. Schauberta, pragnienie obcowania ze starożytnością i posiadania nawet fragmentarycznie zachowanego artefaktu (por. s. 9, 171, 174, 357-359).

E. Schaubert działał nie zawsze w sposób godny pochwały, co nie było w owym czasie wyjątkowe (por. s. 167-170, 348-349, 363). Choć jego podejście do starożytności może budzić zastrzeżenia, badania A. Kubali pokazują, że zarówno wieloletnia praca zawodowa, jak i amatorska działalność jako kolekcjonera i uczestnika wykopalisk, zapisały się nie tylko negatywnie dla dziedzictwa kulturowego Grecji.

Zbiór E. Schauberta był typowy dla kolekcjonerstwa pierwszej połowy XIX w. Cechowało go zróżnicowanie obiektów, a także brak zabytków monumentalnych. Były to zazwyczaj przedmioty produkowane masowo, a nie dzieła sztuki tworzone indywidualnie (s. 127, 161, 357, 362-363; por. *Philhellenic attitudes...*, s. 262). Autorka podkreśla, że filhelleńscy kolekcjonerzy starali się o pozyskiwanie kolejnych obiektów, ale ich badanie, czy przygotowanie naukowej publikacji nie były dla nich ważne (s. 356). Nie przeszkadzało im to w dążeniu do stworzenia własnego wizerunku jako znawcy starożytności. Również E.

⁵ Np. V. Brinkmann, R. Wünsche, U. Wurnig, *Bunte Götter: die Farbigeit antiker Skulptur, eine Ausstellung der Staatlichen Antikensammlungen und Glyptothek München in Zusammenarbeit mit der Ny Carlsberg Glyptotek Kopenhagen und den Vatikanischen Museen, Rom; Glyptothek München, Königsplatz, 16. Dezember 2003 bis 29. Februar 2004, München, Staatliche Antikensammlung und Glyptothek, 2004²; S. Bracci (ed.), *Polychromy in ancient sculpture and architecture*, Livorno 2018.*

Schubert zadbał o prezentację swojej osoby jako wytrawnego humanisty (por. s. 139-143, 155, 175, 361, 362), o czym świadczy rysunek Ch. Hansena ukazujący E. Schauberta w jego *atelier* (il. 3) i olejny obraz tego samego autora, przedstawiający kolekcjonera przy biurku, na tle półek z książkami, którą dekorują antyczne wazy i fragmenty detali architektonicznych (il. 1). Chociaż, jak sądzi A. Kubala, zapewne pod wpływem kontaktów z L. Rossem, E. Schaubert w pewnym momencie zrezygnował z pracy architekta i całkowicie poświęcił się „sztuce dawnych”, nie opisał swej kolekcji. Starał się natomiast o jej uporządkowanie (por. s. 27, 76, 81, 173, 175-176, 359; por. *Philhellenic attitudes...*, s. 261).

Pierwszy, bardzo sumaryczny spis zabytków przywiezionych przez E. Schuberta do Wrocławia (1850 r.), powstał dopiero w 1861 r. (Aneks III.I), gdy zbiór stał się własnością Królewskiego Muzeum Sztuki i Starożytności przy Uniwersytecie Wrocławskim (Königliches Museum für Kunst und Altertümer an der Universität zu Breslau). Przygotował go August Rossbach, archeolog i filolog klasyczny, ówczesny dyrektor wrocławskiego muzeum. On także jest autorem drugiego katalogu (1877 r.) zawierającego poszerzony opis obiektów (Aneks III.II), sporządzony w związku z przekształceniem Królewskiego Muzeum Sztuki w Muzeum Archeologiczne przy Uniwersytecie Wrocławskim (Archäologisches Museum an der Universität zu Breslau). To cenne dokumenty zaświadczające, że kolekcja obejmowała nie tylko zabytki greckie, etruskie i rzymskie, ale także „orientalne”, a ponadto odlewy gipsowe antycznych rzeźb. A. Kubala w pełni wykorzystała oba dokumenty. Być może istniał jeszcze jeden spis, ale nie był przeznaczony do publikacji (s. 339). Natomiast zachował się manuskrypt katalogu monet zredagowany w 1868 r. przez numizmatyka Juliusa Friedländera (s. 343, przyp. 1389).

Zabytki, które zachowały się do dziś są przechowywane w Muzeum Uniwersyteckim we Wrocławiu i Muzeum Narodowym w Warszawie. A. Kubala opracowała ich wspólny katalog zgodnie z wymogami współczesnej nauki (Aneks I). Obejmuje on 53 obiekty, w tym jeden, który nie figuruje w rejestrach A. Rossbacha (uchwyt naczynia, kat. nr 14) i jego przynależność do zbioru jest niepewna (por. s. 239). Uwzględniony został skatalogowany przez A. Rossbacha obiekt nowożytny, zapewne z XVIII w. (metalowa figurka kobieca, kat. nr 53). Ponadto Autorka dodała małą grupę trzech naczyń ceramicznych (z osobną numeracją, s. 421-422), które są odnotowane w inwentarzu A. Rossbacha, więc mogły należeć do kolekcji.

W katalogu A. Kubali 52 zabytki zostały podzielone na 5 zespołów: brązy, ceramika (z dalszym wewnętrznym podziałem: mykeńska, attycka, południowoitalska), terakota, elementy architektoniczne, rzeźba marmurowa. W krótkim wstępie do katalogu Autorka

wyjaśnia, że jako kryterium pierwszego podziału przyjęła materiał, a dla ceramiki jest to „reprezentowana kategoria”. Założenie to nie zostało zrealizowane konsekwentnie, chociaż zastosowany podział jest dla każdego archeologa zrozumiały. Zespół elementów architektonicznych, utworzony na podstawie kryterium przedmiotowego, obejmuje obiekty różnego rodzaju (antefiksy, fragmenty gzymsów, fragmenty sim i inne, bez podziału na grupy). Są to przede wszystkim elementy terakotowe, ale także fragment określony jako wapienny (kat. nr 38). W zespole „Terakota”, na który składają się dwa reliefy figuralne, wprowadzony został podtytuł „Reliefy”.

Opisy zabytków są klarowne, co nie zawsze było łatwe. Autorka trafnie przedstawiła formę i dekorację obiektów. Jedynie w kilku wypadkach pewne niezręczności dotyczą detali, na przykład w opisie jednego z aryballosów (kat. nr 16): „Z ostatniej linii górnego ograniczenia wyrasta siedem krótkich pionowych kresek” czy fragmentarycznie zachowanej marmurowej statuetki najprawdopodobniej Apolla obok pnia drzewa (kat. nr 52): „ (...) dolna partia pnia drzewa. Na jego powierzchni widoczny pełzający wąż, z którego zachowała się jedynie dolna część”. Podając pochodzenie zabytków A. Kubala rozróżnia, co bardzo ważne, „miejsce powstania” i „miejsce znalezienia” lub „miejsce pozyskania”; jeśli ustalenia pewne nie były możliwe, wyraźnie to zaznacza.

Katalog uzupełnia wszechstronny komentarz, w którym A. Kubala pokusiła się o omówienie także obiektów zaginionych (rozdział V). Jest to tym ważniejsze, że kolekcja zachowała się w stanie mocno uszczuplonym. Jak niewielka jej część przetrwała mogą świadczyć choćby dwa przykłady: z dziewięciu marmurowych rzeźb (osiem fragmentów i jedna statueta zachowana w całości) przetrwał tylko jeden zabytek (kat. nr 52; por. s. 243), z 47 obiektów metalowych przetrwało 14 (kat. nr 1-14; por. s. 181). Dane ilościowe zebrane są także w podsumowaniu (s. 361-362; por. *Eduard Schaubert's Collection...*, s. 290-291). Dodanie w tym miejscu informacji o liczebności całego zbioru E. Schauberta - ok. 300 różnych artefaktów (nie licząc 1437 monet i odlewów gipsowych) - pokazywałoby jeszcze wyraziściej skalę dawnej kolekcji.

Tak jak w katalogu, w rozdziale komentującym kolekcję (V) Autorka zadeklarowała podział na zespoły w oparciu o materiał, a więc: obiekty metalowe, terakotowe, kamienne, a jako grupy osobne: ceramika i monety (s. 181). Realizacja założenia przebiegła z pewnymi odstępstwami. Obok zespołu kamiennej plastyki figuralnej nazwanej „Marmury”, występuje zespół „Gemmy” obejmujący gemmy wykonane z kamieni szlachetnych i półszlachetnych wraz z gemmami szklanymi. Być może wynikało to z faktu, że nie zachował się żaden egzemplarz, a celem Autorki było możliwie pełne ich przedstawienie. Również zagubiona

kolekcja numizmatów stanowi osobny zespół, „Monety”. Z kolei terakotowy obiekt, prawdopodobnie fragment piecyka, jedyny zabytek w zespole „Wyposażenie kuchni” - kategoria na tym samym poziomie co „Marmury” i „Terakoty” - mógłby zostać włączony do tej ostatniej, jako podgrupa, obok „Reliefów” i „Detali architektonicznych”. Rozdzielone w katalogu detale architektoniczne (głównie terakotowe) i figuralne reliefy terakotowe, w rozdziale piątym znalazły się jako dwie grupy w jednym zespole; i tak zostały przedstawione w podsumowaniu, jako zespół „55 terakot” (s. 361). Podobnie jak w katalogu, chociaż typologia może budzić pewne wątpliwości, ujęcie materiału jest zrozumiałe, a jego opracowanie bardzo dobre. Starannie przeprowadzona metodyczna analiza przekracza granice typowego komentarza zamieszczanego w publikacji kolekcji.

Habilitationka wykazała znajomość szeroko pojętej sztuki starożytnej w zakresie każdego zespołu, niezależnie od przyjętego podziału i niezależnie od atrakcyjności danego obiektu. Interpretując zabytki A. Kubala sięga po możliwie liczne analogie i wskazuje na ewentualne wzorce (np. marmurowe dekoracje Partenonu i Erechtejonu w Atenach dla motywu akantu typowego dla antefiksów, s. 323). Analizując konkretne obiekty Autorka omawia ich formy, ikonografię, rekonstrukcje (por. terakotowy relief przedstawiający Helle, kat. nr 33; por. s. 180, 308), konfrontuje opinie innych badaczy i wskazuje na podstawę proponowanego datowania. Stara się też zidentyfikować warsztat, któremu może być atrybuowany dany zabytek. Dla większości brak jest jasnych przekazów mówiących gdzie i w jaki sposób E. Schaubert wszedł w ich posiadanie (por. s. 179). By to ustalić, A. Kubala musiała przeprowadzić wnikliwą kwerendę archiwaliów, takich jak dzienniki, listy, relacje, rysunki samego E. Schauberta oraz jego przyjaciół i współpracowników (L. Rossa, Ch. Hansena).

Duże zróżnicowanie kategorii zabytków wymagało wielokierunkowych poszukiwań. Niewątpliwie pewnym ułatwieniem były wcześniejsze ustalenia i interpretacje badaczy, w tym archeologów polskich, którzy zajmowali się poszczególnymi obiektami w ramach swoich studiów, czy to w szeroko zakrojonej syntezie na temat sztuki greckiej bądź edycji w ramach *Corpus Vasorum Antiquorum* (M.L. Bernhard), publikacji kolekcji muzealnej (K. Michałowski) czy w opracowaniach specjalistycznych dotyczących pewnych kategorii: ceramicznych naczyń (E. Papuci-Władyka), metalowych luster (W. Zdrojewska), czy określonego obiektu, jak w wypadku figurki pływającego trytona niegdyś dekorującego lustro typu kariatydowego (W. Dobrowolski) albo hełmu korynckiego znalezionego w Mykenach (K. Ciałowicz), a także w kontekście badań nad grecką mitologią (M. Pietrzykowski).

Zastanawia brak przywołania własnych wcześniejszych publikacji Autorki w bibliografii towarzyszącej katalogowym opisom zabytków.

Do opisów kilku obiektów wkradły się pomyłki edytorskie. Przywołane numery ilustracji ze zdjęciami zabytków nie odpowiadają numeracji ilustracji na planszach, która jest zgodna z numeracją podaną w spisie ilustracji. Dotyczy to ośmiu zabytków: kat. nr 2, il. 6 (faktycznie il. 7), kat. nr 3, il. 7 (faktycznie il. 6), kat. nr 11, il. 15 (faktycznie il. 17), kat. nr 12, il. 16 (faktycznie il. 15), kat. nr 13, il. 17 (faktycznie il. 18), kat. nr 15, il. 18 (faktycznie il. 16), kat. nr 33, il. 36 (faktycznie il. 37), kat. nr 34, il. 37 (faktycznie il. 36). Pomyłki wkradły się także na planszy z rysunkami: rys. 1 przedstawia fragment naczynia, kat. nr 28 (w podpisie 31) ze zdjęciem il. 31 (w opisie 34); rys. 2 przedstawia fragment naczynia, kat. nr 29 (w podpisie 32) ze zdjęciem il. 32 (w opisie 35). Brak ilustracji z nr 5a przywołanej w opisie hełmu korynckiego z Myken (kat. nr 1). Szkoda, że nie zostały zamieszczone ilustracje zabytków, kat. nr 14 (uchwyt metalowego naczynia) oraz jednego z trzech naczyń ceramicznych, które mogły należeć do kolekcji E. Schauberta, nr 1 (s. 421). W rozdziale piątym ma miejsce przywołanie niewłaściwych ilustracji, zgodnie z zapisem w katalogu (por. np. s. 182, kat. nr 3; s. 238, kat. nr 13). Pozwolę sobie zwrócić uwagę na pomyłki w spisie literatury. Publikacja autorstwa M. Mertens-Horn powinna poprzedzać publikację J. Metzger (s. 383). W jednym z przypisów (s. 197, przyp. 723) A. Kubala odwołuje się do publikacji E. Papuci-Władyka 2001, s. 203. Jest to monografia, *Sztuka starożytnej Grecji*, Warszawa - Kraków 2001, której brak w spisie literatury. Tego rodzaju uchybienia powinny zostać wychwycone w korektach. W kilku miejscach redaktorska dyscyplina w narracji pozwoliłaby uniknąć pewnych powtórzeń (np. odnośnie charakteru kolekcji, autokreacji). Jest to raczej propozycja aniżeli zarzut, podobnie jak refleksja związana z kolejnością rozdziałów dotyczących filhellenizmu (II) i kolekcjonerstwa (III).

Przedstawione uwagi nie umniejszają wysokiej oceny wartości merytorycznej badań A. Kubali dotyczących kolekcji E. Schauberta i prezentującej je publikacji, zarówno w warstwie opisów, jak i proponowanych interpretacji. Nie można nie docenić bogactwa treści i dobrego warsztatu badawczego archeologa klasycznego. Jest to opracowanie dziewiętnastowiecznej kolekcji starożytności z jasno wypunktowaną myślą przewodnią. Filhellenizm, zwykle dyskutowany w kontekście literatury czy architektury europejskiej, został przez A. Kubalę zauważony jako nurt, który odegrał ogromną rolę w rozwoju nowożytnego kolekcjonerstwa. Uchwycenie jego najważniejszych cech i pokazanie specyficznej postawy kolekcjonerów wobec starożytności i możliwości gromadzenia

zabytków stanowią ważny wkład w poszerzenie i pogłębienie naszej wiedzy na temat historii zbiorów, które dziś należą do naszych muzeów.

Z dokumentacji przedstawionej przez Habilitantkę wynika, że nie tylko zagadnienia kolekcjonerstwa znajdowały się w centrum jej poszukiwań. W 1995 r. A. Kubala przedstawiła pracę magisterską pt. *Trojański „Skarb Priama”. Kontrowersje wokół słynnego znaleziska*. Tej tematyki dotyczą dwa wczesne artykuły⁶. W 1999 r. A. Kubala otrzymała tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie archeologii na podstawie rozprawy zatytułowanej *Wpływy perskie i greckie w sztuce Anatolii w okresie od poł. VI w. p.n.e. do końca IV w. p.n.e.* Została ona opublikowana w 2006 r. w formie monografii pod tym samym tytułem. Trzy artykuły, które ukazały się drukiem po uzyskaniu tytułu doktora, jeszcze przed edycją dysertacji doktorskiej, poświęcone są tym samym zagadnieniom⁷.

Zainteresowanie starożytnym Bliskim Wschodem i historią badań, odzwierciedla jeden z wczesnych artykułów, który dotyczy monumentalnej budowli hetyckiej o charakterze kultowym z XIV lub XIII w. p.n.e. w Eflâtum Pinar (Anatolia). A. Kubala przypomniała w nim historyka sztuki Mariana Sokołowskiego i jego zasługi dla poznania tego zabytku⁸. Przedmiotem późniejszych badań Habilitantki były pieczęcie z okresu X-VIII w. p.n.e. produkowane w południowo-wschodniej Anatolii i północnej Syrii. Ich wyniki prezentuje kolejna monografia i dwa artykuły, które ukazały się na przestrzeni lat 2008-2018⁹.

W latach 2014-2018 A. Kubala opracowała szereg rozpraw ogłoszonych jako artykuły w czasopismach i rozdziały w publikacjach zbiorowych. Dotyczą one bardzo różnych tematów, co może świadczyć o szerokim wachlarzu zainteresowań, może także o swoistych

⁶ A. Kubala, Trojański „Skarb Priama”, *Nowy Filomata* I/1, 1997, 31-40; Henryk Schlimann. W poszukiwaniu Troi, *Meander* 53/1, 1998, 85-102.

⁷ A. Kubala; Remarks on So-Called Graeco-Persian Art from the Area of Cilicia, [w:] K. Ciałowicz, J.A. Ostrowski, (red.), *Les civilisations du bassin Méditerranéen. Hommages à Joachim Śliwa*, Kraków 2000, 249-259; Scenes of Travel on the objects of “Graeco-Persian” Art from Anatolia, [w:] E. Papuci-Władyka, J. Śliwa (red.), *Studia Archaeologica. Prace dedykowane Profesorowi Januszowi Ostrowskiemu w sześćdziesięciolecie urodzin*, Kraków 2001, 213-233; Funerary Steles from Daskyleion. Remarks on the So-Called Greek-Persian Style in Anatolia, [w:] F.M. Stępniewski (red.), *The Orient and the Aegean: papers presented at the Warsaw symposium 9th April 1999*, Warsaw 2003, 103-122.

⁸ A. Kubala, Marian Sokołowski i Eflâtum Pinar, [w:] *Amicorum dona . studia classica et orientalis Stephano Skowronek ab amicis, collegis, discipulis oblate*, Kraków 1998, 93-108.

⁹ A. Kubala, Iconography of „Neo –Hittite Seals”, Warszawa 2015; Die Darstellungen von Mischwesen auf den neohethischen Stempelsiegeln, *Études et Travaux* XXII, 2008, 86-10; Representations of Animals on the So-Called Neo-Hittite Seals, [w:] M. Arslan (red.) *SOMA 2015. Time, Space and People. Proceedings of the 19th Symposium on Mediterranean Archaeology*, Oxford 2018, 1-11.

poszukiwaniach w zakresie archeologii grecko-rzymskiej. Są to między innymi studia ikonograficzne dotyczące przedstawień postaci mężczyzny w plastyce greckiej, przyczynek do badań nad *damnatio memoriae* w Rzymie i kilka innych¹⁰. W tym okresie Habilitantka opublikowała dwa zabytki należące do kolekcji muzealnych we Wrocławiu, aryballos z fajansu¹¹ i srebrną fibulę typu „millwheel”¹² oraz zespół fibul tego samego typu w zbiorach Muzeum Archeologicznego w Atenach¹³. W artykułach dotyczących fibuli z Wrocławia, A. Kubala zamieściła szereg informacji na temat dawnego właściciela obiektu Wilhelma Gremplera, śląskiego miłośnika archeologii i kolekcjonera.

Wysoko oceniam dwujęzyczną, polsko-angielską publikację kolekcji odlewów gipsowych w zbiorach Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego opracowaną wspólnie z Urszulą Bończuk-Dawidziuk¹⁴. Autorski udział A. Kubali jest bardzo duży: 85%. Starannie przygotowana edycja zawiera zarys historii kolekcji, ale przede wszystkim pełne, przystępnie podane omówienie wszystkich obiektów, które zgromadzono w XIX w. na potrzeby dydaktyczne Uniwersytetu Wrocławskiego. Opisy gipsowych kopii obejmują nie tylko informacje o nich samych, ich pochodzeniu, ale, co bardzo ważne, charakterystykę ich pierwowzorów, wśród których są takie arcydzieła jak brązowy posąg Woźnicy (*Auriga*) z Delf czy relief z przedstawieniem Tellus dekorujący Ara Pacis w Rzymie.

Podana przez Habilitantkę liczba cytowań jest niska, indeks Hirscha 1. Zapewne wpłynęła na to stosunkowo duża liczba publikacji w języku polskim, a poza tym należy pamiętać, że wiele prac humanistycznych stanowi odzwierciedlenie indywidualnych badań, które niekoniecznie są w danym momencie w kręgu zainteresowań innych naukowców.

¹⁰ A. Kubala, *Obraz mężczyzny w sztuce starożytnej Grecji*, [w:] L. Mariak, J. Rychter (red.), *Współczesny i dawny obraz mężczyzny w literaturze i kulturze*, Szczecin 2016, 103-125; *Damnatio memoriae and Roman Imperial Art*, [w:] A. Markowska (red.), *Politics of Erasure. From “Damnatio Memoriae” to Alluring Void. Conferences and Studies of the Polish Institute of World Art Studies*, XIII, Warsaw-Toruń, 2014, s. 15-23. Pełna lista, *Wykaz osiągnięć naukowych*, II (s. 2-3).

¹¹ A. Kubala, *A Faience Aryballos in the Collection of the University Museum at Wrocław*, *Studies in Ancient Art and Civilisation* 21, 2017, 77-87.

¹² A. Kubala, *Grecka fibula typu : “millwheel” ze zbiorów Muzeum Archeologicznego we Wrocławiu*, *Silesia Antiqua* 50, 2015, s. 337-346; *A Greek Fibula in the Collection of the Archaeological Museum in Wrocław*, *Studies in Ancient Art and Civilisation* 19, 2015, 129-138.

¹³ *Hinged Fibulae in the Collection of the National Archaeological National Museum of Athens*, *Studies in Ancient Art and Civilisation* 22, 2018, 23-37.

¹⁴ A. Kubala, U. Bończuk-Dawidziuk, *Sztuka starożytnej Grecji i Rzymu. Katalog odlewów gipsowych ze zbiorów Uniwersytetu Wrocławskiego/The Art of Ancient Greece and Rome. The Catalogue of Plaster Casts in the University of Wrocław Collection*, Wrocław 2018.

Habilitantka jest członkiem Komisji Archeologii Krajów Śródziemnomorskich Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. Jako członek *Mediterranean Studies Association* regularnie bierze udział w konferencjach organizowanych przez to stowarzyszenie. W 2016 r. wygłosiła referat tematycznie bliski monografii przedstawionej do oceny, *Eduard Schaubert's Collection of Antiquities*. Wielokrotnie uczestniczyła też w innych, specjalistycznych konferencjach krajowych i międzynarodowych, prezentując swoje badania.

A. Kubala jest silnie związana z muzeami wrocławskimi – jako organizator wystaw, konferencji, wygłaszając wykłady popularyzatorskie. Swoje doświadczenie naukowe Habilitantka mogła wykorzystać także w pracy terenowej (2016-2018), uczestnicząc w realizacji grantu *Paphos Agora Project* (Cypr), pod kierunkiem prof. dr hab. Ewdoksii Papuci-Władyka.

A. Kubala jest promotorem wielu prac licencjackich i magisterskich. Jej działalność dydaktyczna spotkała się z wysoką oceną, co odzwierciedla trzykrotne przyznanie jej nagrody dydaktycznej Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego (w latach 2015, 2017, 2019).

Uznając dorobek dr Agaty Kubali, dokonania naukowe udokumentowane wieloma publikacjami oraz monografią przedstawioną do oceny, recenzent stwierdza, że osiągnięcie naukowe zatytułowane *Filhellenizm a rodząca się nowoczesność. Kolekcja starożytności Eduarda Schauberta w świetle zachodzących zmian* spełnia kryteria stawiane w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r., Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 ze zm.), art. 219 ust. 1 pkt 2.

dr hab. Barbara Lichocka, prof. IKSIO PAN